

ТЕАТР ЯК ФОРМА ОСВІТНЬОЇ ТА ТЕРАПЕВТИЧНОЇ РОБОТИ

ЧОРНИЙ ТЕАТР, ТЕАТР ТІНЕЙ, ТЕАТР В РУКАВІ, ТЕАТР ДІР, МАСКА, ЛЯЛЬКА

Порядок перелічених тут технік не є випадковим. Цей процес пов'язаний з відкриттям дитини з точки зору кінестетики та емоційності. Він може супроводжувати освітні та терапевтичні процеси навіть при глибоких дисфункціях. Методи і техніки можуть бути, звичайно, застосовані окремо відповідно до потреб та інтересів. Вони також є пропозицією реалізації театральних показів, етюдів і спектаклів, які приносять дітям багато радості. У всіх методиках дитина є творцем – артистом. Закликає до життя і активізує цілу театральну машину. Дитина є автором сценографії, костюму та реквізиту. Вона є творцем цілої події.

ЧОРНИЙ ТЕАТР

Це різновид творчої гри, яка може бути спрямована на руховий та емоційний розвиток але теж може лікувати різного роду дисфункції. Чорний театр використовує ультрафіолетове світло. Актор одягнений у чорне, непомітний у своєму просторі. Існує тільки білий реквізит, костюм або елементи білого декору.

Якщо я працюю з дітьми, які мають проблеми з руховим розвитком, то я активізую через гру окремі частини їхнього тіла. Дитина в просторі чорного театру відчуває себе в безпеці, тому що її не видно. Це почуття безпеки усуває стрес і тривогу. В залежності від захворювань кінестетичних дитина працює з окресленою анімаційною формою.

Біла рукавичка активізує долоні, навіть при високій спастичності долоні, пальці підсвідомо випрямляються. Вправа також рекомендована для ручної роботи при захворюваннях, пов'язаних з моторикою:

Анімація пласкої маски активізує плечі та передпліччя:

Лялька активізує цілий корпус тіла:

Лялька, розміщена на животі, активізує живіт і роботу діафрагми. Вправа рекомендується для стимуляції дихання і навчання діафрагмального дихання:

Тіло в чорному театрі працює в природний спосіб. Дитина тут не створює тіла для бачення глядача, працює для себе, тому що усвідомлює, що її ніхто не бачить. Використовує потенціал природного руху, який активізує її розвиток. Період роботи методом активізації від 4 до 8 місяців усуває моторне блокування, які виникли внаслідок емоційних розладів і підтримує руховий розвиток. Гіперактивні діти з дефіцитом уваги демонструють надзвичайно тривалу здатність концентрації уваги в чорному театрі. Завдяки спланованим діям ми також можемо психомоторно заспокоїти дитину, уповільнюючи її за допомогою анімації відповідного реквізиту (тварина, яка рухається дуже повільно).

Також це театр для дітей-аутистів. Ці діти під час гри увесь час «увімкнені». У цьому випадку, однак, дитина стимулюється протягом участі через ведучого в вербальному і невербальному безпосередньому контакті. Ця стимуляція також є дуже важливою в роботі з дотиком. Свідомість спрямована на артистичну подію, а підсвідомість «купує» тактильну стимуляцію. Діти з фобією темряви лікуються в процесі роботи в чорному театрі досить швидко і ефективно. Цей театр є магічним для дітей з обмеженими можливостями пересування (візки) та психічними обмеженнями. Темрява прикриває їхні дисфункції, вони оживляються, сидячи в інвалідному візку, лежачи чи стоячи на одному місці. Робота у формі етюдів чи спектаклю є витвором мистецтва в його повному вимірі. Коли після такого спектаклю ми вмикаємо світло, глядач не вірить в уміння виступаючих. Наш світ часто виключає дітей «з іншими викликами» з активної участі в мистецькому та культурному житті. І все ж вони відчують і розуміють краще від нас.

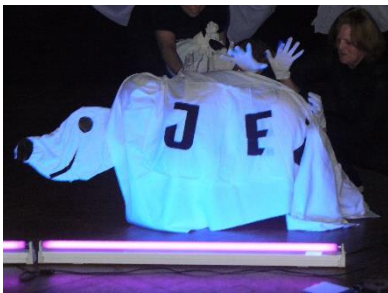
Це також театр, який виходить за рамки драм життя дітей, які борються з почуттям власної вартості, з навчальним дефіцитом, діти з патологічних середовищ. Цей театр є для них безпечним. Вони не мусять тут промовляти жодних текстів, вони оживляють створені через себе світи, через які видобувають жаль і неусвідомлені печалі та історії. Відкриваючи в собі нові цінності та вміння, вони люблять чорний театр, говорять, що не бояться виступати, бо їх не видно – навіть якщо помиляться, ніхто не знає, хто помилився. Оскільки діти відчують себе в безпеці, вони не помиляються. Часто їм вперше в житті аплодують, з них ніхто не сміється, вони приймають слова вдячності і починають сприйматися їх ровесниками.

Коли вони набувають впевненості та віри у власні сили, виходять на відкритий простір сцени:

Я часто використовую чорний театр як розвагу в процесі навчання орфографії. Поєдную, наприклад, слова з літерою «ж» зі створенням з білого полотна фігур, персонажів, образів, що відповідають даному слову або зображують дане слово. Через поєднання елементів і створення образів, я зміцнюю довготривалу пам'ять. Дитяча творчість та гра в чорному театрі також супроводжуються радісними емоціями, які підкріплюють цей запис пам'яті.

Коли ми створюємо реквізити і пласкі форми, стараємося зробити їх величезними. Великою формою може керувати кілька осіб. Пам'ятаємо, що збільшений образ також впливає на його запам'ятовування. Якщо історія, розказана через дитину є її власною історією, і з'являється її власний персонаж – то збільшення персонажу вплине на закодування її величини з точки зору реальності і емоційності. Діти з емоційними розладами фарбують, малюють себе в мініатюрному розмірі. Тут, використовуючи себе як велику фігуру, закріплюється внутрішня велич.

Чудовою розвагою в чорному театрі є створення тематичних художніх галерей. Учні на білому полотні створюють чорною фольгою картини. Можна задавати тему, але то є необов'язково. Картини виставляємо в галереї. Все це супроводжується вернісажем. У виставковій залі ці картини підсвічуються ультрафіолетом (в темряві). Часто готуємо тематичні вернісажі і покази картин: День мами, День весни, Різдво, День ледаря, День ангела тощо.

Також можна організувати виставку з накопиченим реквізитом чорного театру. Розміщуємо їх на чорних поверхнях і підсвічуємо ультрафіолетом. Діти тоді навчаються композиції. Вони є авторами просторового оформлення.

Чорний театр – це не лише анімація реквізитів та організація сценографії. Коли я відчуваю, що дитина почувається емоційно впевнено, одягаю на її тіло костюм, через який перед глядачем розкривається її природний руховий потенціал. Костюм – то вже рух дитини. Підсвідомо, однак, учасник гри все ще прихований, що не блокує його кінестетику.

Елемент роботи з костюмом замикає процес рухової терапії. Тіло є готовим до переходу в світ театру тіней.

Діти люблять театралізації та веселощі в чорному театрі. Для них це є магія. Вони говорять, що тут як уві сні, може статися будь-що, персонажі можуть літати і рости. Мураха може бути розміром зі слона, а слон може бути розміром з мурахи. Через магію цього театру вони реалізують власні мрії.

Увага:

Матеріали - перевірені матеріали, які «світяться» в чорному театрі – це біле та чорне полотно, чорно-біла фольга, садовий флізелін (так званий утеплювач), мотузки, білі садові рукавички. Існують також кольорові флуоресцентні фарби, яких я не використовую, діючи в «ситуації дефіциту ресурсів».

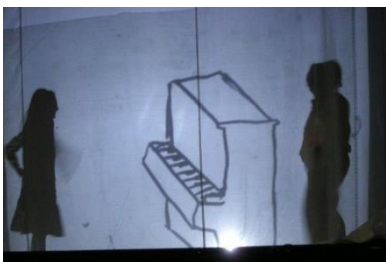
ТЕАТР ТІНЕЙ

Коли дитина готова до роботи з тілом, знайомлю її з діяльністю театру тіней, який полягає на підсвічуванні білої поверхні полотна (будь-якого розміру). В залежності від відстані налаштування фігури між полотном і джерела світла можемо досягти різних розмірів фігур, що

появляються. Джерелом світла може бути прожектор або проектор (епідіаскоп), який збільшує можливість театралізації зображень. Малювання форм чорним фломастером на фользі дзеркала епідоскопа видно на екрані (на білому полотні).

Мальовані образи можна створювати на очах у глядачів, їх не обов'язково малювати перед показом. Зазвичай вони є частиною декорацій (дерево, сонце, будинок) і супроводжують актора.

Щоб дитина звикла до характеру роботи, я завжди починаю зі «стоп-кадру». Діти розстановлюються в різних позиціях, можуть приймати ролі казкових персонажів, звірів тощо.

Далі можемо ознайомити з технікою драматичної машини і перейти до плавного імпровізованого руху. Музичне натхнення дає дитині великі можливості роботи з тілом. Необхідно використовувати широкий спектр музичних пропозицій адаптованих до здібностей і можливостей дитини.

ТЕАТР В РУКАВІ

У цій техніці дитина виходить вже попереду завіси. Дитина не є «захищеною темрявою» і не відокремленою площиною білого матеріалу. Я використовую тут правило «напівміри». Одягаю на все тіло дитини рукав будь-якого кольору. Рукави можна пошити з тканини або купити вже готові. Дитина й надалі відчуває безпеку але для досягнення театрального ефекту вона змушена виконувати динамічні та виразні рухи в рукаві. Пошук нових форм спонукає дитину до праці з тілом.

Ігри можуть мати форму «стоп-кадрів» або натхненням може бути музика.

ТЕАТР ДІР

Це ситуація і переломний момент у виході на відкритий театральний простір. Тут ще не відкриваємо всього тіла, а відкриваємо лише його елементи. В залежності від будови тіла дитини починаємо процес від елементів, які не викликають у неї проблем. Використовуємо великі поверхні матеріалів або паперу, в якому вирізаємо дірки (місця, де появляться елементи тіла). На лицьовій площині, залежно від теми, діти малюють визначені малюнки, до яких допасовують місця для отворів. Театр дір також може використовувати техніку «стоп-кадр» чи становити показ етюду чи театрального спектаклю. Робота може бути індивідуальна або колективна.

Вправа «Деревце»:

Вправа становить елемент виконання образу за допомогою рук. Вправу можна застосовувати протягом всіх пір року. Вистачить тільки використати кольорові рукавички чи реквізити (наприклад яблучка). Музичний супровід може бути Вівальді – «4 пори року».

Вправа «Гусениця»:

Виставу для дітей підготована педагогами:

Важливо, щоб вчителі теж брали участь у в творчій грі. Дитина тоді більш охоче входить в гру.

Вправа «Туба»:

Вправа для дітей із синдромом дефіциту уваги та гіперактивності. Великі поверхні можна фарбувати різними техніками та вживати різні матеріали.

МАСКА

Вона закриває обличчя, закриває те, що найбільш показує емоції дитини. Я вже писала про те, що обличчя віддзеркалює історію життя: зморшки, гримаси, посмішки, нервові тіки – це відображення переживань кожного з нас. Коли дитина має маску на обличчі, вона почувається в безпеці. Свідомість досі працює за принципом: «вони мене не бачать». Маска є специфічним захисним шаром для свідомого Его, що контактує з зовнішнім світом. Чутливі, діти з емоційними розладами, ті, які соромляться своєї інтимності, охоче приховують свою справжню природу під камуфляжем вигаданої маски. Проте, дитина працює своїм тілом, щоб надати виразності своєму обличчю. Гнучкість тіла буде зосереджена на загальному характері осіб в масці. Важливо, щоб маска, яку одягає дитина була її авторства (зроблена власноруч). Маска підсвідомо буде уособлювати психофізичні потреби дитини. Через маску дитина показує ким являється. Можемо теж запропонувати ситуацію дитині: ким хочеш бути? Або щоб допомогти її розвитку, створіть символні маски. Для кінестетичного сповільнення (ADHD, ADD) дитина одягає маски персонажів, звірят, які повільно пересуваються, для підвищення рівня самооцінки – персонажів типу короля, королеви. Маски можуть виготовлятися з різної сировини та гнучких матеріалів.

- **Маска з гіпсу:**

Маска з гіпсу виготовляється з наявного гіпсового бинта розрізаного на смужки, який є доступний в медичних магазинах. Обличчя перед нанесенням необхідно ретельно змастити вазеліном (особливо волосяні ділянки). Смужки змочуємо у воді і накладаємо на обличчя,

розгладжуючи поверхню гіпсу. Минаємо носовий отвір, щоб дитина могла вільно дихати. Накладаємо 4-5 шарів гіпсу. Через кілька хвилин маску можна зняти з обличчя. Дитина додає будь-які форми масці, послідовно наклеюючи смужки на зовнішній стороні маски. Також заклеює отвори для носа. Варто дітям запропонувати прогулятися після накладення гіпсу на обличчя, щоб відчуті фізичні відчуття закритого обличчя.

Після прогулянки та фото маски просимо дітей повідомити про свої відчуття. Гіпсова маска також може стати відправною точкою для створення інших масок. Внутрішню частину гіпсової маски легко змастіть вазеліном. Цю ж внутрішню сторону обклеїти шматочками газет або сірого паперу, змоченими клеєм для шпалер. Залишаємо висихати (якщо холодно і волого, маска сохне кілька днів). Також маску можна посипати, попередньо змастивши вазеліном, такими продуктами як пісок, рис, каша, сухе листя. Дані продукти повинні бути змішані з клеєм Вікол.

- **Маска з паперу або полотна:**

На жорсткому картоні розкладаємо сформовані з газет елементи обличчя, ніс, рот, очі і накладаємо шматочки сірого паперу змоченого в клею для шпалер.

Або замість паперу накладаємо біле полотно:

Можна поєднати форму «театру в рукаві» з маскою:

Або задекорувати простір:

Маски теж можна розфарбувати:

- **Маска «Профіль»:**

Вирізаємо маску обличчя в профіль. Кожна дитина сама вирішує якого кольору вона хоче мати обличчя (маску). На окремих аркушах альбому для малювання діти починають виготовлення «фабрику елементів обличчя» - очей, рота, носа. Оформлюємо виставку індивідуальних елементів. Пропонуємо дитині обирати не власноруч виготовлені елементи, а ті, які їй найбільш підходять.

- **Маска з таких елементів як рис, каша, кава, макарони тощо:**

PRACA Z MASKĄ

Маска викликає у дитини ауру таємничості, відчуваючи її присутність на собі, її тіло стає дуже промовистим і тому пластичним. Маска завжди була для дитини спокусливою пропозицією для гри. Різноманітність масок дозволяє їй урізноманітнити театральні процеси. Тут ми можемо комбінувати й запроваджувати, залежно від потреб, різноманітні вже відомі форми та техніки: «стоп-кадр», виставку, діяльність натхненна музикою, вхід в роль тощо.

ЛЯЛЬКА

Дитина впродовж життя має багато ляльок. Отримує їх часто машинально, тому що вони модні або тому, що вони є у друзів. Зникає прекрасний звичай самостійно вдихати в ляльок життя: кукли, маріонетки, ляльки на пальці, ручні ляльки, яванські ляльки. Дитячі ігри з лялькою, монологи чи діалоги часто є відображенням і вербалізацією потреб, мрій і страхів дитини. Коли лялька розповідає історію, це часто історія дитини. Завдяки роботі з анімацією, мені вдалося видобути багато дитячих травм, драматичних родинних історій але також багато прекрасних розповідей, на основі яких я будувала етюди та театральні дії. Якщо дитина сама робить ляльку, вона створює в ній душу. Дитина відчуває себе пов'язаною з лялькою емоційно та образно. Мої спостереження в дитячому садку показують, що 5-річна дитина грається з лялькою 10 хвилин, а з оригінальною лялькою близько 30 хвилин. Це час самостійної гри без будь-якої стимуляції вчителя. Ляльку, яку я пропоную є багатофункціональною. Використовую її відповідно до потреб і розладів. Вона є також лялькою в повній мірі артистичною. Вона виконана з гіпсового бинта, порізаного на смужки, полотна квадратної форми (розмір залежить від зросту дитини), мотузки, газети.

Активізація тіла через ляльку – підвішену на шию, застебнуту шпильками до костюму (чорний одяг) дозволяє кінестетичну активацію. Одягнення білих рукавичок додатково активує руку та пальці.

Підвішена на голові, вона значною мірою активує шию, руки та інші частини тіла:

Можна пункт тяжіння кінестетичної активації перенести на ноги, прикріпивши до штанів подовжені елементи:

Дитина підсвідомо створює свій рух, щоб надати ляльці відповідної форми сценічної виразності. Дитина тут працює на відкритому сценічному просторі. Її увага підсвідомо постійно націлена на артистичний продукт (ляльку), а не на роботу з тілом. Вільно вивільняються рухи і рефлекси. Через заплановану гру з лялькою можемо працювати із заблокованим чи дисфункціональним тілом дитини.

Я часто проводжу виховні лекції в школах за участю ляльок, про що вже була мова. У кожної дитини ляльки прикріплені до тіла. Під час уроку я звертаюся до ляльок. Задаю лялькам питання. Ляльки пишуть в зошитах. Це полегшує дитині самовиразитися, робить її сміливішою. Дитина не боїться вербалізації, адже це сама лялька говорить і вчиться в школі.

Кукла – якщо ми ту саму ляльку оснастимо палицею, то отримаємо ляльку-куклу. Я використовую цю техніку, коли дитина має проблеми з вербалізацією. Дитина може користатися лялькою для анімації різними звуками, шумами, окремими словами. Вона також може створювати власні історії, позичаючи ляльці свій голос. В 90% то будуть власні розповіді дітей, і ті історії є допоміжними в діагностиці.

Забута до сьогодні техніка ляльки на пальцях, також виготовлена з гіпсу:

В моїй праці техніка використовується в основному для роботи із зором, але також служить для активації рефлексів пальців.

Вправа:

Одягаємо ляльку на кожен наступний палець, починаючи від маленького і закінчуючи великим пальцем. В такий спосіб активуємо і включаємо хватальні рефлекси.

Вправа:

Кінезіологічні рефлекси водіння очима, швидко набридають дітям. Коли на пальці є лялька, дитина підсвідомо подовжує час тривання вправи. Діти, які проводять монологи з ляльками на пальцях, не впадають швидко в нудьгу, вправа стає живою.

Вживання ляльок на пальцях може теж бути артистичною формою. Пропозицією створення спектаклю чи етюдю. І в цьому випадку, буде виконуватися стимулююча функція.

Маріонетка – то лялька створена тілом дитини. Дитяча гра в маріонетку не є легкою, як здається на перший погляд. Діти мають величезну проблему, що стосується цілковитого розслаблення тіла, яке полягає в тому, щоб надати їй відчуття інертності. Коли проводимо маріонеткові вправи, діти, які грають маріонеток, постійно допомагають аніматорові, піддаючись мотузці, яку він тягне.

Вправа:

Зав'язуємо дитині на зап'ястях рук мотузки. Кінці мотузки прив'язуються до олівців, які тримає в руках аніматор. Дитина тримає руки в повному розслабленні – «м'якості».

Аніматор також може стояти за шторкою з вирізаними отворами для рук. Тут появляється елемент нав'язування невербальної комунікації, інтеграції з партнером, тому що аніматор не бачить своєї ляльки-маріонетки. Часте застосування цієї вправи допомагає вміло розслабити тіло під час релаксації та візуалізації. Вводячи дітей в стан релаксації, вистачить тоді тільки згадати про «важке тіло» маріонетки.

Запропоновані лялькові техніки звичайно є спрощеними. Я поєдную їх із тренінгом творчої діяльності при нестачі ресурсів.

Авторка: Корина Опала-Рибка